

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Identity Development

**PREVENT
RADICALISATION
THROUGH
IDENTITY
DEVELOPMENT**

BORTOM SPRÅKET STÖD TILL UNGA MIGRANTER I SKOLAN

ANSVARIG ORGANISATION

Name: KulturLife gGmbH

Location: Kiel, Germany

Website: www.kultur-life.de

PROJEKTTID

01.09.2017-31.08.2019

ERASMUS+ PROJEKT

2017-1-DE04-KA205-015231

DELTAGANDE ORGANISATIONER

Pro IFALL AB

Sweden, www.proifall.se

Staffangymnasiet sektor B

Sweden, www.staffangymnasiet.se

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela novo mesto

Slovenia www.nevkladnik.info/si

InterAktion - Verein für ein interkulturelles Zusammenleben

Austria, www.verein-interaktion.org

Working with Europe/Treballant amb Europa Associació

Spain, www.workingwitheurope.com

Ostbayerische Technische Hochschule Regensburg

Germany, www.oth-regensburg.de

INNEHÅLL

Pride-Projektet	3
Introduktion	3
Det svenska skolsystemet	3
Utbildningen	4
Vad kan leda till radikalisering?	5
Skolans roll i att motverka våldsbejakande extremism	6
Skolledningens roll för att skapa en trygg skolmiljö	7
Lärarens roll för att skapa en trygg miljö	9
Att skapa en trygg och säker klassrumsmiljö	10
Några exempel på undervisning som vi har upplevt som framgångsrika för att stärka identiteten	11
Avslutning	12

PRIDE-PROJEKTET

Vi är två lärare som har varit med i ett Erasmus+ projekt som heter Pride. Vi har arbetat med ungefär 30 elever som vi undervisade i ämnet svenska som andraspråk vid projekts start. Eleverna var mellan 16 och 20 år gamla. De flesta hade kommit till Sverige som flyktingar från Afghanistan, Eritrea, Somalia och Syrien och tiden de varit i Sverige varierade.

Förutom att arbeta med elevgruppen var vår del i projektet att skriva en artikel om hur skolor kan arbeta för att förhindra att unga människor blir radikaliserade. Vissa delar av det vi har arbetat med i skolan med våra elever har vi också genomfört med ungdomar från de andra projektgrupperna vid en aktivitetsvecka i Berlin.

INTRODUKTION

I den här artikeln har vi sammanställt information om hur man kan arbeta i skolan för att motverka att ungdomar blir radikaliserade. Skolans del i detta arbete skiljer sig mycket från hur olika ungdomsorganisationer kan arbeta med frågan. I skolan har vi fördelen att vi når nästan alla ungdomar i samhället. Vi har styrdokument fastställda av regeringen som vi måste följa och det begränsar hur mycket tid vi kan lägga på olika viktiga frågor. Eftersom vi sätter betyg på elevernas kunskap har vi en annan relation till eleverna jämfört med relationen en ungdomsledare har med ungdomarna.

Det skiljer mycket mellan skolsystemen och hur man undervisar i olika europeiska länder. Den här artikeln är skriven ur ett svenskt perspektiv. För att ha användning av artikeln behöver man anpassa innehållet till de förutsättningar som råder där man är verksam. Artikeln vänder sig till lärare och skolledare som behöver hantera påverkan av migration och hitta vägar för att integrera och motivera elever med migrationsbakgrund.

DET SVENSKA SKOLSYSTEMET

I Sverige är skolan obligatorisk från 6års-verksamhet till och med årskurs 9. Efter grundskolan kan man studera på gymnasieskolan följt av högskola eller universitet men dessa är frivilliga

skolformer. Asylsökande ungdomar har rätt att gå i skolan i Sverige om de börjar innan de har fyllt 18 år. Så länge de är asylsökande är det frivilligt att gå i skolan men så snart de får sitt uppehållstillstånd är skolan obligatorisk även för dem.

Det finns ingen etablerad policy hur vi ska ta emot asylsökande ungdomar som vill gå i skolan i Sverige så skolstarten för dessa ungdomar ser olika ut beroende på storleken på staden de kommer till, antalet asylsökande i området mm. På vissa platser placeras dessa elever i särskilda klasser s k förberedelseklasser där undervisning i svenska påbörjas samtidigt som man kartlägger deras tidigare skolgång och kunskaper i olika ämnen innan de börjar i en ordinarie klass. På andra platser placeras de asylsökande eleverna direkt i en ordinarie klass. Hur än skolstarten ser ut för eleverna så har de rätt till studiestöd på sitt starkaste språk så länge det är nödvändigt.

Det är svårt att avgöra vilken form av skolstart som är att föredra. Det finns naturligtvis fördelar med båda. Om det gäller yngre elever är det troligtvis bäst att placera dem i ordinarie klass direkt, speciellt om det finns många elever i klassen som talar målspråket som sitt förstaspråk. I de högre årskurserna krävs mer kunskaper i målspråket för att klara av de olika skolämnena eftersom textmängden ökar och språket blir mer avancerat med specifika ämnesord. Då kan det vara en fördel för eleven att gå i förberedelseklass den första tiden.

UTBILDNINGEN

Alla grundskolor och gymnasieskolor i Sverige måste följa de läroplaner och kursplaner som fastställts av Skolverket. Utbildningen ska vara likvärdig oavsett var i landet du bor. Som lärare har du dock stor frihet att själv bestämma hur du vill lägga upp din undervisning för att den ska passa för din elevgrupp så länge undervisningen stämmer överens med de mål som finns angivna i läroplanen.

I den svenska skolan är det mycket viktigt att eleverna är delaktiga i utformningen av undervisningen därför är inte klassisk katederundervisning så vanligt förekommande. Skolan strävar efter att få eleverna delaktiga i diskussioner, ställa frågor och kritiskt granska den infor-

mation som ges. Den här typen av undervisning innebär att läraren har mer dialog med eleverna än ger instruktioner som följs av olika övningar.

En av den svenska skolans viktigaste uppgifter är att skapa en trygg miljö där eleverna vågar uttrycka sina åsikter även om deras åsikter strider mot de grundläggande värderingar som råder i samhället. Som anställd på en skola har du inte rätt att försöka övertyga någon om att ändra åsikt oavsett vilken åsikt den har. Det du får och ska göra är att diskutera och utmana deras åsikt. Vi ska också försöka sätta in deras åsikter i ett större sammanhang och på så sätt få dem själva att överväga att ändra sin åsikt. Det här en viktig del i skolans uppdrag.

Enligt svensk lag, skollagen och läroplanen är yttrandefriheten mycket viktig och något som ska beaktas särskilt. Skolan får därför inte begränsa elevernas möjlighet att uttrycka sina åsikter. Samtidigt är det enligt lag förbjudet att diskriminera någon. Skolverket har i sin rapport "Skolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism" kommit fram till att det behövs ett klagande hur skolorna ska hantera relationen mellan yttrandefriheten och de lagar som gäller diskriminering av olika slag. Det behöver bli tydligare vad skolan ska och får göra för att få enskilda elever att respektera och bejaka de grundläggande värderingar som råder i samhället. Skolverket har föreslagit till regeringen att det tillsätts en utredning för att analysera bestämmelserna om skolans demokratiska uppdrag, och då i förhållande till elevers rättighetsskydd.

VAD KAN LEDA TILL RADIKALISERING?

Forskning visar att det finns några faktorer som, i vissa fall, kan leda till radikaliserings. Det är dock viktigt att påpeka att de flesta ungdomar som lever under förhållanden där dessa "riskfaktorer" finns närvarande i vardagen inte blir radikaliserade. Några av dessa faktorer är:

- Utanförskap, en känsla av att inte vara en del av samhället. En känsla av att vara exkluderad och sakna möjligheter för framtiden
- Identitetssökande – en osäkerhet om sin identitet och vem man vill vara
- Normalisering av våld, att växa upp i en miljö där våld är vanligt förekommande

- Brist på kunskap och källkritik, särskilt när det gäller tro och religion, kan göra att man är mottaglig för propaganda från extremistgrupper.
- Låg tilltro till samhället, genom egna erfarenheter eller förutfattade meningar tro att man inte får någon hjälp från samhällsfunktioner som polis och socialtjänst, anse att det är bättre att försöka lösa problemen själv

Mer information om identitet och känslan av tillhörighet kopplat till risken för radikaliserings finns att läsa i vår forskningsdel [IO1 Bortom språket Stöd till unga migranter i skolan](#)¹.

SKOLANS ROLL I ATT MOTVERKA VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM

Skolan kan spela en viktig roll för att förhindra att människor blir radikaliserade. Skolan kan inte arbeta med alla faktorer som skulle kunna leda till radikaliserings men det finns möjlighet att arbeta med flera av faktorerna och förhoppningsvis lyckas påverka eleverna i rätt riktning. Tyvärr får man inse att skolor inte utnyttjar sin potential till fullo gällande detta.

”Trots skolans uttalade demokratiuppdrag är det få barn som tar upp skolans roll. När vi har frågat vilken funktion skolan skulle kunna fylla i arbetet mot våldsbejakande islamistisk extremism, framgår att barnen verkar uppfatta att skolans uppdrag enbart handlar om att förmedla mätbara kunskaper snarare än demokratiska värderingar.”

(Barns och ungas erfarenheter av våldsbejakande islamistisk extremism s 28)

Skolverket arbetar med en utredning, på uppdrag av Sveriges regering, som handlar om hur skolor ska arbeta för att motverka extremism. Det är en komplex fråga eftersom det är flera lagar och förordningar att ta hänsyn till. Skolan har ett viktigt demokratiuppdrag. I läropla-

¹Om länken inte fungerar öppnar du dokumentet här: <https://bit.ly/327V41o>

nen för skolan framhålls att "Främlingsfientlighet och intolerans måste mötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser".

Elever har rätt att ha sina åsikter men samtidigt är det inte tillåtet att kränka andra människor eller göra skolmiljön otrygg för någon.

Det är inte skolans uppdrag att anmäla elever till polisen eller andra instanser som arbetar mot våldsbejakande extremism på grund av deras åsikter eller på grund av tecken som skulle kunna vara tecken på våldsbejakande extremism. Om någon skolpersonal är orolig över någon elev ska detta rapporteras till socialtjänsten. Skolan har inget uttryckt uppdrag att förhindra brott. Ansvarig huvudman har ansvar att tillgodose en säker och trygg skolmiljö. "Skolan ska främja ett öppet samtalsklimat där olika åsikter kan mötas, prövas och bemötas" (Skolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism s. 16). Det skulle innebära en stor risk att förtroendet mellan elever och skolpersonal försämrades om skolor började rapportera barns och elevers åsikter eller möjliga tecken på radikaliserings till polisen eller lokala samordnare som arbetar mot våldsbejakande extremism.

SKOLLEDNINGENS ROLL FÖR ATT SKAPA EN TRYGG SKOLMILJÖ

Först och främst måste det finnas fasta rutiner som alla som arbetar på skolan känner till. Dessutom måste det finnas rutiner kring hur nya medarbetare tar del av dessa rutiner.

Det måste finnas rutiner:

- Hur personuppgifter administreras, enligt GDPR (General Data Protection Regulation)
- Gällande kartläggning av elevers kunskaper och hur deras tidigare betyg valideras, om sådana finns
- Hur man organiserar för elever som förflyttas från en skola till en annan, eller från en stad till en annan
- Hur elevers mående och framsteg följs upp

- Gällande arbetet med integration, så att skolledningen på ett konstruktivt sätt initierar och bidrar med strukturer och aktiviteter som, mer eller mindre, tvingar till integration. Detta måste självklart gälla åt båda håll mellan infödda svenskar och utlandsfödda elever.

En vanlig fråga från våra utlandsfödda elever är hur de ska kunna få svenska vänner, vilket understryker behovet av ett mer reglerat arbete med integrationen.

Några av eleverna som deltagit i det här projektet, och genom det fått möjlighet att resa och träffa ungdomar från andra länder i Europa, berättade att det hade givit dem en känsla av att vara betydelsefulla. Det gjorde att de kände sig mer inkluderade i skolan och dess verksamhet, eftersom vår skola deltar i många EU-projekt, men det här projektet är det första som vänt sig till utlandsfödda elever, vilket också understryker vikten av integration och en någorlunda likvärdig utbildning.

Skolledningen måste skapa tydliga ramar, gällande arbetsuppgifter, vad som ingår i respektive professions uppdrag och vad som förväntas av oss, så att inte lärare börjar agera socialarbetare. För att upprätthålla ordningen gällande detta måste det finnas en ledning som klarar av att styra, även vid de tillfällen någon hamnat utanför sitt arbetsområde. Även eleverna behöver få information om de olika professionerna på skolan, vem som gör vad och vem de bör vända sig till i olika ärenden.

Utlandsfödda elever och deras vårdnadshavare tycker ofta att det är svårt att greppa och förstå det svenska skolsystemet, speciellt dem med erfarenhet från skola och studier från sitt ursprungsland. Det innebär att studie- och yrkesvägledare behöver informera eleverna och deras vårdnadshavare om det svenska skolsystemet från förskola till universitet, för att de ska få en känsla av trygghet kring studierna, att de gör det som de bör göra.

Lärare behöver få möjlighet att vidareutbilda sig. Som lärare behöver man få kunskap om hur man bör tänka och agera, om möjligheter, men även svårigheter i arbetet med invandrare och flyktingar, för att vara så förberedda som möjligt vid mottagandet. Om man till exempel tar något så enkelt som att hälsa på varandra. Kanske kan man som lärare känna sig

förolämpad om man inte känner till olika seder och tillvägagångssätt när en förälder av det motsatta könet inte tar dig i hand, men däremot tar din kollega av samma kön som de själva, i hand. Dessutom är det bra att ha viss kunskap om ländernas skolsystem, varifrån eleverna kommer för att undvika missförstånd.

Klasserna på skolan behöver vara mixade på ett genomtänkt sätt, dels en blandning av infödda respektive utlandsfödda elever, dels en blandning av utlandsfödda elever från olika nationaliteter. Samtidigt så påpekar eleverna själva vikten av att ha någon i klassrummet av sin egen nationalitet, så att de har möjlighet att diskutera olika frågor på sitt eget modersmål. Och att använda förstaspråket är också, enligt forskningen, viktigt för den kognitiva utvecklingen tillika deras utveckling i andraspråket (Cummins 1996). Det är också viktigt att få möjlighet till studiehandledning, då helst på sitt modersmål.

LÄRARENS ROLL FÖR ATT SKAPA EN TRYGG MILJÖ

Det finns många aspekter gällande detta. Är det viktigt vilken typ av person du är, hur du som lärare agerar, din personlighet? Är det viktigt hur du behandlar dina elever, hur du lyckas att inkludera dem och vinna deras tillit? Är det viktigt hur lektionerna genomförs? Självklart har allt detta betydelse.

Som lärare:

- Måste du vara trygg i säker i din lärarroll. När du är trygg och säker i din lärarroll hamnar fokus inte på dig själv utan på dina elever och din undervisning
- Måste du ha empati och förmågan att se och hantera elever som kämpar med mer än bara inlärningsprocessen och studierna, samtidigt som du måste ha tillit till att skolans övriga personal gör det de ska, och skicka elever till rätt profession gällande deras problem, till exempel skolpsykologen
- Måste du kunna skilja på personligt och privat. Det kan vara helt i sin ordning att dela personliga erfarenheter med eleverna, till exempel för att exemplifiera något, men du är och ska inte vara deras kompis. Så du kan inte dela personliga erfarenheter med dina elever för att få stöd eller tröst från dem

- Måste du vara beredd att ifrågasätta och ibland omvärdera dina egna åsikter och ditt sätt att se på världen och samhället etcetera. Du måste också ha förmågan att se att det finns mer än ett sätt, ditt sätt, som kan vara rätt sätt
- Om du får reda på något från en elev i förtroende, vårda det förtroendet. Samtidigt är det vissa saker, som till exempel olagliga eller farliga saker som du måste ta upp med andra. Om så är fallet, berätta då för eleven i förväg att du kommer att göra det och varför du kommer att göra det
- Kom ihåg att detaljerna är viktiga. Det är viktigt för eleverna att bli sedda, hörda och igenkända. Lär in deras namn, FORT. Fråga om och uppmärksamma de små och inte så väsentliga sakerna: hur besöket hos tandläkaren gick, försök att se om eleven har klippt sig med mera
- Visa intresse för elevens bakgrund. Uppmuntra dem att berätta om sina upplevelser från sina ursprungsländer. Det är dock viktigt att börja med de bra minnena. De otrevliga minnena kommer så småningom när du har vunnit deras förtroende. Det är viktigt att eleverna får möjlighet att vara stolta över sitt ursprung och att vi som lärare låter dem förstå att de kunskaper de redan har sedan tidigare är både viktiga och användbara
- Tänk på att alltid låta eleven ha en flyktväg. Tvinga inte in dem i ett hörn - låt dem själva välja vad de vill berätta. De måste känna sig förvissade om att de aldrig kommer att bli tvingade att berätta om svåra eller hemska saker de upplevt. Samtidigt så behöver vi vara beredda att stötta dem om de berättar om upplevelser som påverkat dem

Mitt i allt detta måste vi alltid ha i åtanke att det här är vanliga ungdomar med normala tonårsproblem. De är inte enbart en produkt av sin flykt och asylprocess.

ATT SKAPA EN TRYGG OCH SÄKER KLASSRUMSMILJÖ

Trots sin bakgrund måste dessa elever ha möjlighet till ett normalt liv i skolan. I klassrummet måste fokus vara skola, ämnen och skolarbeten.

- Det måste finnas tydliga ramar till exempel hur lektioner börjar och avslutas
- Det måste vara tydligt för eleverna vad målet är och vad som förväntas av dem under en lektion eller en undervisningsperiod. Och gällande möjligheten att berätta om sin egen historia måste de få göra det på sitt eget initiativ och på sitt eget sätt, och bara så mycket som de själva vill just där och då. Det är också väldigt viktigt att det alltid finns möjlighet att avbryta, när de inte vill berätta mer
- Lektioner måste vara lektioner och inte terapi. Det finns exempel när lärare, istället för att idka undervisning, har suttit i personliga samtal med någon elev, vilket fått till följd att de andra eleverna inte har fått den hjälp de har rätt till
- Det måste finnas en förutsägbarhet och stabilitet i klassrummet, med det menas att eleverna vet vad som förväntas av dem och kan förutse hur läraren kommer att agera och reagera i olika situationer
- Det måste undervisas om hur man lyssnar och ger feedback, vad som är tillåtet och inte under en diskussion eller presentation. Som lärare kan du exemplifiera hur man bör agera som aktiv lyssnare under en presentation, genom att till exempel ställa följdfrågor, även till presentationer som inte är så bra. Det måste också vara klart och tydligt att det aldrig under några omständigheter är tillåtet att skratta åt eller på något sätt förminska någon eller något som sägs eller görs i klassrummet
- Man behöver prata strategier med eleverna, dels inlärningsstrategier, dels strategier hur man agerar när man inte mår så bra psykiskt, men ändå vill vara i skolan. Some examples from our experience of successful education for identity development

NÅGRA EXEMPEL PÅ UNDERVISNING SOM VI HAR UPPLEVT SOM FRAMGÅNGSRIKA FÖR ATT STÄRKA IDENTITETEN

Vi har erfart att det är väldigt positivt att skriva olika typer av texter, framför allt texttyper där det inte finns något krav på sanningshalt eller korrekthet gällande innehållet. I den här typen av uppgifter får eleven feedback gällande det språkliga, oavsett om texten är sanning eller dikt. Det ger eleven möjlighet att använda sig av egna erfarenheter i texterna.

Skönlitterära texter ger eleverna möjlighet att beskriva viktiga platser, personer och episoder ur sitt förflutna som de vill, och kanske behöver formulera i text. Om de delar med sig av självupplevda saker måste de kunna välja vad de delar och vad de behåller för sig själva. Det kan aldrig finnas ett krav på att de ska berätta hela sanningen. Deras historier kan mycket väl vara en blandning av egna erfarenheter, saker som de hört andra berätta om eller rent påhitt.

Dikter är en annan typ av texter där innehållet inte behöver vara sant eller innehållsmässigt korrekt. Det finns många sätt att arbeta med diktskrivande och det finns många olika typer av dikter. Gemensamt för alla typer av dikter är att de passar bra för att skriva om känslor. En fördel med dikter är att de kan skrivas med enbart några få ord, så även om eleven inte har kommit så långt i språket kan de alltid få ihop en dikt.

Det är dock viktigt att de också har möjlighet att processa och analysera även på sitt förstaspråk eftersom de kognitivt är mer utvecklade i det språket. Det är förstås extra viktigt om de just börjat lära sig sitt nya språk. Deras förstaspråk är viktig för inläringen av det nya språket, vilket vi måste beakta. Det är också viktigt att de får känna att deras kunskaper och erfarenheter från deras tidigare liv är av stor betydelse och att de får möjlighet att använda och visa det i skolarbetet.

I religionsundervisningen kan de använda sina kunskaper om den religion de växte upp med och jämföra den med religionen i deras nya land, om dessa skiljer sig åt. Samma sak gäller deras förstaspråk, som de inom ramen för svenskundervisningen kan jämföra med det svenska språket. Även i samhällskunskapen kan de använda sina kunskaper från och om sitt ursprungsland och jämföra exempelvis statskick och ekonomi mellan sitt ursprungsland och sitt nya land.

AVSLUTNING

Det här projektet har varit mycket lärorikt för oss. För att kunna skriva artikeln har vi läst flera studier och rapporter inom ämnet samt deltagit vid föreläsningar. Vi har lärt oss mycket om strömningar inom radikaliserings och vilka tecken vi ska vara uppmärksamma på i skolan.

Vi har också lärt oss mycket om och av våra elever eftersom vi, förutom den ordinarie undervisningen, har fokuserat på andra saker i deras uppgifter som vi kan ha användning av i undervisningen härnäst.

Höjdpunkten i projektet var aktivitetsveckan i Berlin där några av våra elever också deltog. Vi lärde oss alla otroligt mycket i mötet med de andra deltagarna i projektet och det gav såväl oss som eleverna minnen för livet. Efter veckan i Berlin visade eleverna större motivation att studera engelska och deras förmåga i muntlig engelska hade förbättrats.

Skolan har ett viktigt uppdrag i arbetet med grundläggande demokratiska värderingar, något som har blivit ännu tydligare för oss när vi har deltagit i detta projekt. I några rapporter framkommer dock att vissa elever tycker att skolan enbart fokuserar på mätbar kunskap och arbetar för lite med demokratiuppdraget. Det är viktigt att hela samhället arbetar tillsammans i den här frågan och vi ser fram emot att läsa den kommande rapporten från Skolverket som förhoppningsvis förtydligar skolans del i arbetet mot våldsbejakande extremism.

Barns och ungas erfarenheter av våldsbejakande islamistisk extremism (2018). Stockholm:

Barnombudsmannen <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/publikationer2/barns-och-ungas-erfarenheter-av-valdsbejakande-islamistisk-extremism.pdf>

Cummins, Jim (1996). *Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society*. Ontario: California Association for Bilingual Education.

Läroplan för grundskolan Reviderad 2018. Stockholm: Skolverket

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan>

Skolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism (2018). Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/getFile?file=3989>

Undervisa om kontroversiella frågor (2015). Council of Europe.